

Pavel Brázda

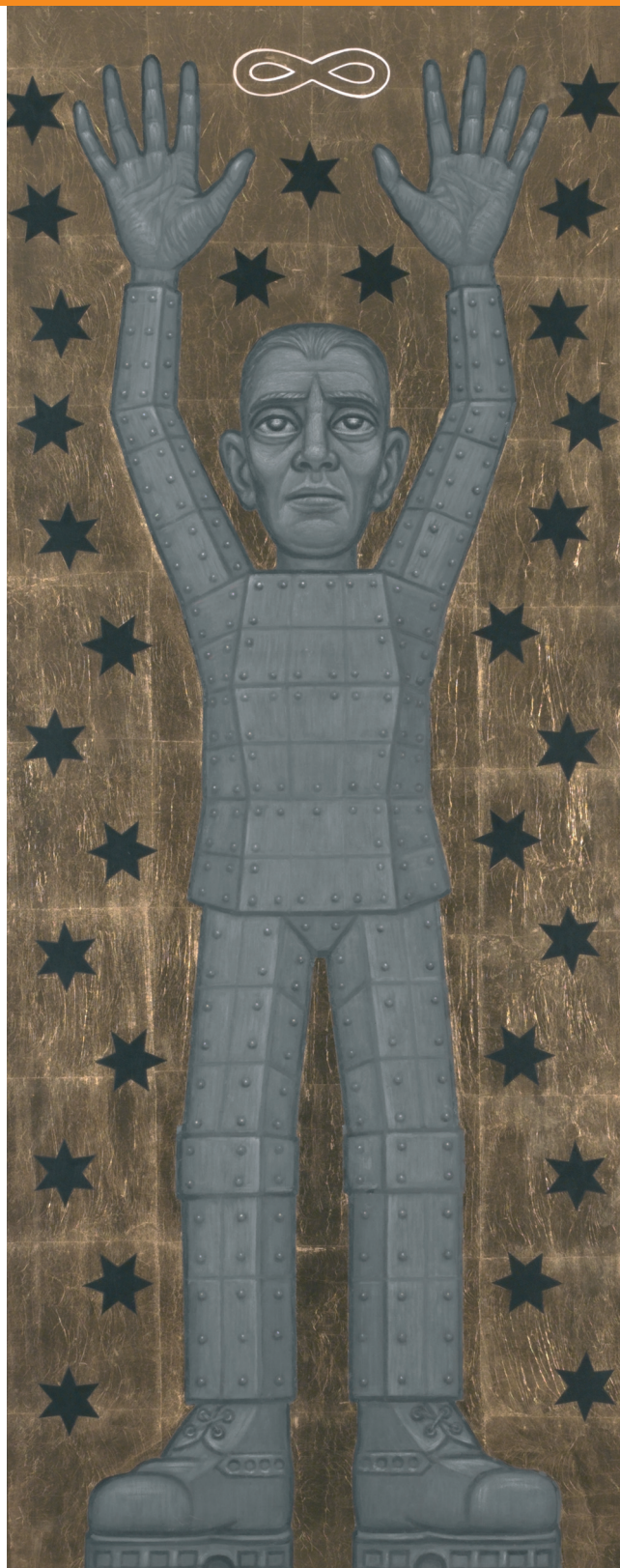
1 Dílo

Již více než desetiletí se setkáváme s dílem Pavla Brázdy a vnímáme je jako integrální součást českého umění. Přesto, že se nám to dnes zdá samozřejmé, nebylo tomu vždycky tak. Příčinu je třeba hledat především v cestě, kterou si vyvolil již v počátcích své tvůrčí dráhy a jíž zůstal i za cenu obětí věrný. Jeho dílo vyzrálo za léta vnuceného, ale současně i vlastní volbou předurčeného mlčení v ucelenou výpověď, která se nyní, zdá se v pravý čas, představuje veřejnosti.

Vnitřní svět Pavla Brázdy se formoval v kultivovaném rodinném prostředí brněnského právníka Osvalda Brázdy a jeho ženy Evy, dcery Heleny Čapkové. Z prostředí Brna, v němž vyrůstal, vstřebával především podněty městské periferie a prožíval existenciální pocity jejích obyvatel. Nebyla to pro něj pouhá intelektuální reflexe. Lidé z brněnských pavlačí, kteří se na jeho obrazech a kresbách objevují ještě dlouho poté, co se usadil v Praze, jsou skutečnými osobami, s nimiž se setkal. Tento Brázdův zájem o městské prostředí a život jeho industriálních čtvrtí se ocitl v blízkosti tvorby umělců Skupiny 42.

Roku 1946 odchází do Prahy. Po krátkém pobytu na Vysoké škole uměleckého průmyslu se zapisuje na Akademii výtvarných umění do ateliéru profesora Sychry. Ani akademické studium však netrvalo dlouho - po únorovém puči neprošel kvůli svému původu hned při prvních prověrkách. Následují léta existenčního zápasu, který Brázdovi nic neubírá na vitalitě a chuti k malování. Kvůli obživě se vyučil malířem a natěračem. Po večerech přitom navštěvuje Vyšší školu uměleckého průmyslu. Absolvováním této školy získal oprávnění k profesionální práci, jíž byly od poloviny padesátých let čas od času se objevující zakázky na ilustrování zejména odborné literatury. Současně studoval malbu středověkých primitivů, středověké iluminace, románské a byzantské umění, umění rané renesance a umění přírodních národů.

Prvním významným obrazem, v němž Brázda sumarizuje dosavadní zkušenosti umělecké i životní, je autoportrét z roku 1949 *Obluda čeká, obluda má čas*. Zachycuje vlastní portrét, vyjadřující vedle úleku nad světem též odhodlání k rezistenci. Je to jeden z klíčových obrazů, koncipovaných s ambivalentností pro Brázdu tak typickou, vyjadřující rozpětí životních

Velký astronaut, 1954

pocitů, balancujících mezi úzkostí a depresí na jedné straně a pocitem štěstí a „neodolatelné lásky k žití“ na straně druhé.

Velkoryse koncipovanou freskou je kresba *5 minut před koncem světa*. Vznikla roku 1953 jako suma několikaletých přípravných studií. Brázda v ní ukazuje

všechny své kreslířské finesy, s nimiž mistrně zachází: veristickou a iluzivní kresbu i lapidární zkratku. To vše je rámováno až surrealistickou obrazotvorností na jedné straně a prací se zástupnými znaky a symboly na straně druhé. Tíží apokalyptické vize odlehčuje ironií a humorem. Brázda tímto svým dílem parafrázuje apokalyptické obrazy Boschovy a Breughelovy a dovádí danou tematiku až do všech absurdit společnosti dvacátého století, která při vši technické a vědecké vyspělosti hazarduje na samé hranici sebezničení.

Ve druhé polovině padesátých let pracoval Brázda na dvou rozsáhlých cyklech: *Závodníci* a *Válka proti lidem*. První z nich, odráží změněnou atmosféru doby. Obrazy motocyklistů na závodním okruhu a přihlížejících diváků nejsou jen vzpomínkou na autorem oblíbené závody Masarykova okruhu v Brně, ale i alegorickým obrazem doby. Závodníci se pro něj stali těž symbolem vitality a energie. Ale jak už to v Brázdových obrazech bývá, i zde je obsažen osten ironie - závodníci jsou současně obrazem honby za kariérou a konzumem. Brázda své závodní stroje antropomorfizuje - v jeho očích jsou závodníci a jejich stroje novodobými kentaury. V kontextu Brázdovy tvorby signalizuje cyklus větší příklon ke znakovému vyjadřování, které je typické pro jeho další tvorbu.

Počátkem šedesátých let se Brázdovy tvůrčí aktivity obrátily k experimentu. Objevuje pro sebe **techniku akronexu**, která mu umožňuje nejen vytvoření strukturálně působivého povrchu malby, ale i aplikace **asambláží**. Nejvýznamnější díla této doby (např. *Tuhý stařec* (1962), *Profil II* (1962), *Stali-*

novy závody (1963)) jsou jeho osobitou reakcí na formální problémy, které v té době řešil **informel**.

V obrazech osmdesátých let stupňuje Brázda důraz na barvu. Většina z obrazů té doby jsou již kompozičně jednodušší: zobrazují jednu nebo dvě postavy v prostoru, který je pouze naznačen nebo vůbec potlačen. Hlavní významovou složkou je statické gesto postav a velké barevné plochy (např.: *Setkání u moře* (1985) a *Učitelka* (1987)).

V devadesátých letech spěje námětově dále ke grotesce a výrazově k ještě radikálnější zkratce. Prostor z jeho obrazů téměř úplně mizí, zůstává kresebný znak, lapidárnější a ve své jednoduchosti sdělnější. Tyto obrazy, vznikaly zpočátku jako studie k rozměrnějším obrazům. V průběhu práce se však staly autonomním projevem, který se v umělcových rukou rozehrál do několika obsáhlých cyklů, spojených příběhem nebo formální hrou, plynoucí z autorovy nespoutané kreativity. S jednotlivými tématy Brázda pracuje v různých technikách - od lineární kresby až po koláže, využívající xerografických variací. Jeho koloristický cit využívá možnosti užití barevných tónů při kopírování na barevné papíry. Práce na těchto cyklech se stala pro autora hrou, při níž se dobrovolně vymezuje až exaktně promyšlenými koncepty. Zkoumá v nich jak formální variace kompozice, například různou aplikací komplementárních barev, tak variabilitu významové složky obrazu. Svůj koncept dovádí až do důsledků při promyšlených instalacích výstav, které jsou tvůrčím završením práce. Jednotlivé části cyklů se tak s každou výstavou dostávají do nových a nových souvislostí - hra nekončí!

Ivo Binder

5 minut před koncem světa, 1945-66

2 Životopis

Pavel Brázda (* 1926, žije v Praze)

1943-44 / deklaruje svůj cíl vytvářet umění adresované lidem moderní občanské společnosti, které nazývá hominismem

2. pol. 40. let / studuje Uměleckoprůmyslovou školu, kterou brzy opouští, později je nucen odejít z Akademie výtvarných umění

1951-1953 / studuje se svou ženou Věrou Novákovou Vyšší školu uměleckého průmyslu

od počátku 60. let / rozvíjí práci s reliéfem a strukturou založenou na technice akronexu

po 17. 11. 1989 / zakládá a vede Centrum pro výrobu a distribuci tiskovin Občanského fóra v Mánesu

od 90. let / spěje stále více k obrazové zkratce, z jeho obrazů mizí prostor, zůstává jednoduchý kresebný znak

Anděl strážník, 1954-1961

3 Slovníček pojmů

Akronex / Umělé pojivo, díky kterému bylo možné vytvářet silnější vrstvy hmoty a reliéfní nánosy. Akronex umožnil pojit barevné pigmenty i nemalířské materiály. P. Brázda nejčastěji kombinoval akronex s křídou a pískem.

Asambláž / Výtvarná technika, spočívající v kombinování trojrozměrných předmětů a materiálů na ploše obrazu. Vyvinula se z koláže, která vzniká kombinováním v ploše. Asambláže kombinují různé materiály a předměty (i nalezené). Techniku uplatňovali kubisté, surrealisté, v 2. polovině 20. století noví realisté a další.

Informel / Termín spjatý s velmi širokým polem poválečného abstraktního umění. V českém umění se často užívá názvu strukturální abstrakce, který má užší význam. Jedná se o abstraktní umění, pro něž je charakteristický zájem o optickou kvalitu materiálu a užití tmavých barev. Strukturální abstrakce zasáhla malířství i sochařství např. R. Piesen, A. Veselý.

4 Vzdělávání

Doporučená klíčová slova pro výuku

Surrealismus
Informel
Skupina 42
Portrét

Doporučení umělci z expozic ve Veletržním paláci ve vztahu k výstavě

Surrealismus
J. Štyrský (2. patro)
F. Janoušek (2. patro)

Informel
R. Piesen (2. patro)
A. Veselý (2. patro)

Další
B. Grigoriev (1. patro)
M. Kunc (2. patro)

Náměty k činnostem ve škole či v galerii

V zastaveném čase

Popis činnosti

Pozorujte chvíli obraz *5 minut před koncem světa*. Vezměte si tužku a papír a pište dvě minuty bez přestávky jakékoliv asociace, které vás napadají při sledování děje obrazu. Společně přečtěte a porovnejte vzniklé texty.

Poté zkuste vytvořit malé leporelo, které by rozehrávalo děj na obraze. Vytvořte zvětšenou xerokopii obrazu *5 minut před koncem světa* a nalepte ji na tvrdší karton. Vyberete si dva objekty či postavy z obrazu a představte si, že máte možnost poodkrýt, co se za nimi či uvnitř v nich odehrává. Nařizněte karton a vytvořte malé vyklápěcí okénko na místě, kde budete dokreslovat určitou situaci. Vzniklé okénko podlepte bílým papírem, získáte tak prostor, do kterého můžete zakreslit skrytý děj dle vaší představy. Na závěr porovnejte slovní asociace s leporely.

Otázky

Prohlédněte si ještě další obrazy, například obraz *Něžní nezní* či *Badman na rodné louce*, a zkuste popsat, co je pro tyto obrazy příznačné. Porovnejte tvorbu P. Brázdy s díly umělců H. Bosche či P. Breughela.

Autor obrazem *5 minut před koncem světa* reagoval na tehdejší společensko-politickou situaci (viz úvodní text). Ve vejci v centru obrazu jsou umístěna dvě kukátka s portréty. Jestliže se podíváte blíže, zjistíte, že jde o podobizny dvou státníků. Víte, kteří to jsou?
/Hitler a Stalin/

Vazby na učivo RVP ZV oboru výtvarná výchova

Ověřování komunikačních účinků

- proměny komunikačního obsahu
- záměry tvorby; proměny obsahu vlastních vizuálně obrazných vyjádření a děl výtvarného umění

Pod drobnohledem

Popis činnosti

Na co se soustředíte, když pozorujete něčí tvář? Jaké detaily jsou pro vás důležité?

Projděte si výstavu obrazů a zaměřte se na detaily, které jsou vidět až po důkladnějším pozorování, zejména se zaměřte na obrazy *Podobizna otce*, *Obluda čeká, obluda má čas (Vlastní podobizna P.B. 49)* nebo *Nezapomněl jste se oholit?*. Pozorujte, jak malíř vytvořil strukturu kůže.

Vezměte si lupu a podívejte se na své ruce. Jaké různé linie zde vidíte? Zkuste vytvořit zvětšený přepis struktury vaší kůže. Zaměřte se zejména na rýhy a lineární struktury. Použijte různé druhy měkkých tužek, tuše či bílé pastely.

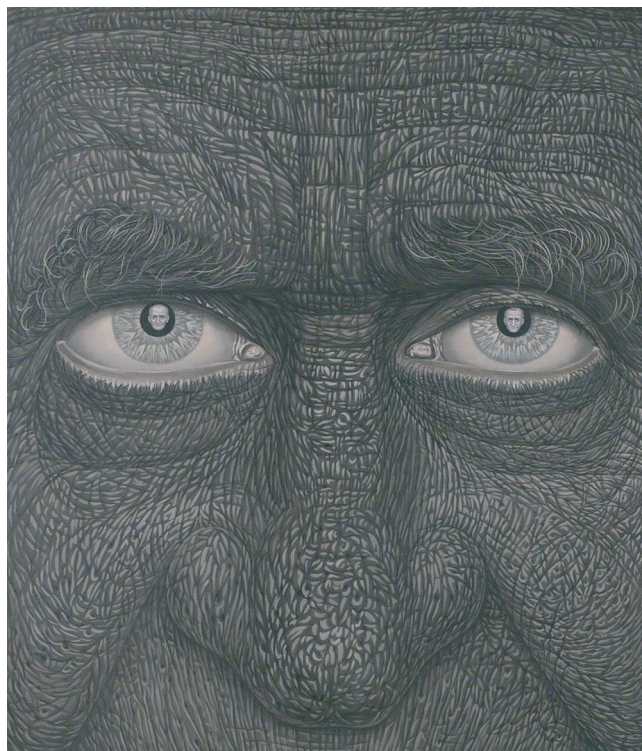
Otázky

Prohlédněte si na výstavě i ostatní tváře a portréty. Zkuste pojmenovat, co je pro Brázdovy portréty charakteristické.

Vazby na učivo RVP ZV oboru výtvarná výchova

Rozvíjení smyslové citlivosti

- prvky vizuálně obrazného vyjádření linie, tvar, textura
- reflexe zrakového vnímání

Podobizna otce, detail obrazu, 1967

5 Informace

Autor projektu /
Milan Knížák

Kurátoři /
Tomáš Vlček, Blaguna Paskaleva

Vzdělávací programy a studijní materiály /
Barbora Škaloudová, Lucie Vobořilová

Místo konání /
Národní galerie v Praze, Veletržní palác (1. patro),
Dukelských hrdinů 47, 170 00 Praha 7

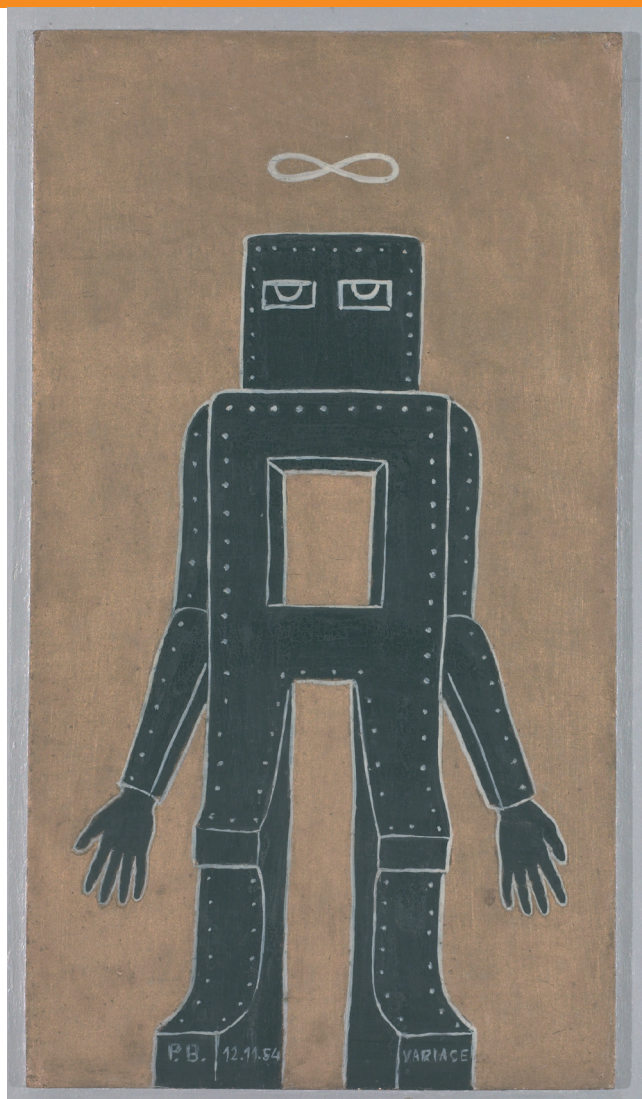
Termín konání /
30. 6. - 19. 11. 2006

Vstupné /
pro školní skupiny (bez programu)
20 Kč / 1 osoba, pedagogický doprovod (2 osoby)
a děti do 6 let zdarma
cena programu pro školy
10 Kč / 1 osoba / 1 hodina programu

Otevírací hodiny /
10:00 - 18:00, denně mimo pondělí

Doprava /
tram 12, 14, 15, 17 - stanice Veletržní
metro C - stanice Vltavská

Informace o doprovodných programech /
Lektorské oddělení
Sbírka moderního a současného umění
tel.: 224 301 003
e-mail: vzdelavani@ngprague.cz, www.ngprague.cz

Černý astronaut, 1954